

□ Poppetje gezien, kastje dicht

Applaus voor de wonderwereld van het poppentheater in het *Poppenspe(e)lmuseum* te Vorchten, Nederland.

‘Poppetje gezien, kastje dicht’, dat is een uitdrukking van de *kijkkastman*, als hij vroeger – na een vertoning op de kermis – zijn *kijkkast* dichtdeed. In zijn *kijkdoos* kun je landschappen, bijzondere gebeurtenissen, beroemde gebouwen of personen en veldslagen zien. De figuurtjes en attributen worden door touwtjes of staafjes in beweging gebracht. Soms zijn de kijkgaten voorzien van een vergrootglas. Door het (buiten)licht door een gekleurd glaasje in de kast te laten vallen, wordt een toverachtige sfeer gecreëerd.

De voorstelling met de kijkkast duurt slechts enkele minuten en wordt door de *rarekiek* (de vertoner) toegelicht. Na afloop van de voorstelling sluit hij het kijkgat of de *gordijntjes*.

Je zou haast kunnen zeggen dat de kijkdoos de voorloper van de peepshow, de tv en de computer is. En met een beetje fantasie kun je het Poppenspe(e)lmuseum als een uitvergrote kijkkast beschouwen. Een kijkdoos vol met verrassende en onverwachte doorkijkjes. Telkens ontdek je een ander poppenkasttafereeltje: een poppenkastscène waar je letterlijk doorheen wandelt, waarmee je ervaringen kunt opdoen en waarin je misschien zelfs kan verdwalen.

□ Otto van der Mieden

De in 1945 te Den Haag geboren *Otto van der Mieden* is poppenspeler, oprichter, directeur en conservator van het Poppenspe(e)lmuseum. Sinds 1970 verzamelt hij met grote passie alles wat te maken heeft met het internationale poppentheater, zowel historische objecten – *schimmen, papieren theatertjes, wayangfiguren, hand-, stang-, stok- en trekpoppen, marionetten, literatuur en grafiek* – als *hedendaagse kunststukken*.

Vanaf 1984 is de collectie te zien in het Poppenspe(e)lmuseum te Vorchten, een dorpje in het noordoosten van de provincie Gelderland, vlakbij de rivier de IJssel. Het museum realiseert – naast de tijdelijke tentoonstellingen – ook *reizende* thema-exposities in het binnen- en het buitenland.

□ Speur- en doespel

In het Poppenspe(e)lmuseum, ondergebracht in een statig pand uit 1914, worden de bezoekers in een aantal vertrekken op ludieke wijze uitgenodigd om de diverse exposities te bewonderen. Zowel kinderen als volwassenen kunnen actief bezig zijn met een educatief *speur- en doespel*. Zo ontdekken zij al zoekende en spelende de diverse poppenspeltechnieken en -figuren. Op verzoek kunnen er *poppenspeldemonstraties* verzorgd worden en zijn er bijzondere spelfragmenten van diverse internationale poppentheatergroepen te beluisteren en te bekijken.

Op afspraak is het mogelijk in het archief te snuffelen en te lezen en te studeren in de *bibliotheek* [2], die meer dan zeventuizend (inter)nationale boektitels omvat.

□ Poesjenellenkelder en Trijntje Peterselie

Je kunt tot rust komen in de intieme *poesjenellenkelder* (dat zijn naam ontleent aan de onderaardse ruimtes [6] waarin de *Voddebalen* – de Antwerpse stangpoppen – hun avonturen beleven) en het *museumbuffet* van *Trijntje Peterselie*. Daarin hebben zelfs de drankjes en hapjes namen gekregen van karakteristieke poppenkastfiguren en attributen uit het volkspoppenspel, zoals *koffie Katrijn, cafetière Guignol, snoepje swazzle, soep van de galg* en een *appel flap van Arlecchino* [10].

□ Wisselexposities

De door Otto zelf samengestelde en jaarlijks wisselende exposities – waarbij hij incidenteel inhoudelijk hulp krijgt van volkspoppentheaterexpert *Hetty Paërl* uit Amsterdam – brengen op velerlei wijze verschillende momenten in tijd, plaats, emoties en theatersensaties samen. Door uiteenlopende artefacten en activiteiten te combineren, is hij erin geslaagd bijzonder sfeervolle ruimtes te creëren waarin bijna alles mogelijk lijkt.

*P*alindroom

In het Poppenspe(e)lmuseum maakt het niet uit – net als bij Otto's naam – die kun je van voor naar achter en van achter naar voor lezen – in welke ruimte je begint of eindigt: het museum is als een *palindroom*. Bezoekers kunnen zich verliezen in dit labyrint vol van poppenpracht en -plezier. Al de exposities en presentaties vullen elkaar aan, maar staan evengoed ook op zichzelf. De voorwerpen in de vertrekken spinnen allemaal eenzelfde soort web van uiteenlopende betekenissen. Ze zijn te waarderen om hun autonome esthetische kwaliteit, maar brengen eveneens een algemeen verhaal. Een verhaal dat tot leven komt in en door de verbeelding van de bezoeker.

□ *E*en semantisch snoer

De tentoonstellingen nodigen de bezoekers uit om de figuren en objecten tegemoet te treden en te ontdekken wat ze in samenhang met elkaar kunnen vertellen over historische én eigentijdse sociale kwesties. Ze laten zien in hoeverre hun betekenis berust op hun onderlinge verwantschap; hun plaats in een lang en samenhangend *semantisch snoer*. De figuren lijken een eigen stem te krijgen en nodigen de toeschouwer uit om te bedenken wat hun kenmerken kunnen zijn aangaande land, klasse, sekse en identiteitskwesties. De manier waarop de thema's op elkaar inwerken en betekenissen onthullen, hangt af van de verbeeldingskracht van de museumbezoeker. Uiteindelijk is het zijn of haar fantasie waarin het geëxposeerde tot leven moet komen.

□ *M*useumlogo

In het *logo* [7] van het museum zie je links een oud-Hollandse *Jan Klaassenfiguur* [4] afgebeeld: hij hanteert een *knuppel*. Rechts van deze vrolijke nakomeling van de Italiaanse *Pulcinella* kun je Jans vrouw *Katrijn* ontdekken. Ze zwaait met een *mattenklopper*. Op een ludieke manier – alsof zij zelf als een marionettenspeelster de touwtjes in handen wil hebben – wipt ze met een draad aan haar schoen een letter 'E' uit de naam van het museum. Deze (extra) letter in 'spe(e)l' maakt duidelijk dat het niet alleen een museum is waar je mag rondkijken, maar waarin de bezoekers ook vaak de vraag wordt gesteld: 'Zelf eens proberen?'

De figuurtjes in het logo verwijzen ook naar enkele andere karakteristieke hoofdpersonen uit het tragikomische negentiende-eeuwse (volks)poppentheater, waaronder de Duitse *Kasperl* [5], de Franse *Polichinelle* en de Engelse *Mr Punch* [1] met zijn vrouw *Judy*. Deze komische archetypen houden met hun wonderlijke en zo herkenbare huiselijke perikelen het geacht publiek als het ware een spiegel voor.

De figuren uit de nationale poppenkasten, mannen zowel als vrouwen, mede- en tegenstanders, belichaamd in figuren zoals de *duivel* en de *Dood*, het *monster* en het *gezag*, de *huisbaas* en de *dokter*, de Duitse *Gretl* en de Franse moeder *Gigogne* hebben net zo veel streken en (on)hebbelijkheden als wij – mensen van vlees en bloed – maar uitvergroot en daardoor grappig.

□ Gender

In alle culturen zijn poppen voor mensen een middel geweest om betekenis te geven aan de wereld om hen heen. Hoewel sommige poppenpersonages en uiterlijke verschijningsvormen op meerdere plekken en tijden voorkomen, geven poppen toch vooral vorm aan specifieke kenmerken van de wereld die hen heeft voortgebracht. Hun karakters weerspiegelen de samenleving. De relatie tussen de seksen in het poppenspel is een betekenisvol cultureel aspect. Het zegt iets over de manier waarop de maatschappij is georganiseerd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het tot de kern van het poppen- en figurentheater behoort, net als andere cruciale aspecten waarop mensen de maatschappij ordenen: namelijk via gender, generatie en sociale klasse.

Pulcinella: zowel man als vrouw

De Napolitaanse *Pulcinella* [9], aan wie een expositie in het museum gewijd is, personifieert en dramatiseert deze kwesties.

Een van zijn opvallendste karakteristieken is dat 'hij' zowel een man als een vrouw belichaamt: *Pulcinella* is een *hermafrodit*.

Enkele *Pulcinella*beeldjes, foto's en prenten tonen een carnavaleske mannelijke figuur die als het ware op de rug zit van een oude vrouw, waardoor ze samen als één te beschouwen zijn. Van boven gaat hij gekleed als *Pulcinella*: een wit slobberpak en dito muts en zijn gezicht bedekt met een zwart halfmasker. Het bovenlijf van de vrouw is in werkelijkheid een pop. De bungelende benen van *Pulcinella* zijn niets anders dan opgevolde broekspijpen met een paar schoenen eraan. De gehele figuur is een pikante verwijzing naar de machtsstrubbelingen die onze samenleving vandaag de dag nog steeds bepalen.

□ *Het ei van de duivel*

In het handpoppentheaterstuk 'Het ei van de duivel' wordt *Pulcinella* verleid door een lekker kippetje. Arm dier: *Pulcinella* begeert haar niet met zijn hart, maar met zijn maag. Hij doodt het beest, braadt het en eet het op. Zijn buik zwelt en hij krijgt hevige krampen. Het blijken barensweeën te zijn. Vervolgens bevalt *Pulcinella* van een *ei*. Hij broedt het uit. Als de schaal breekt, komen er allemaal *Pulcinellino*'s tevoorschijn.

□ Applaus

Het Poppenspe(e)lmuseum nodigt ons uit om inhoud te geven aan onze eigen geschiedenis en fantasie en aan ons persoonlijk 'mini-theatermuseum'. Geen enkele bezoeker kan voorspellen of, hoe en in welke mate de voorwerpen en poppen tot hem of haar zullen spreken. Wat voor verhalen zouden we hun kunnen toedichten? Wiens en welke stem geven wij de figuren? Wij sluiten de gordijnen. *Applaus!*

□ Internet

Meer informatie over het Poppenspe(e)museum kunt u vinden op *internet*. De site [8] www.poppenspelmuseum.nl is een fleurige prospectus, rijkelijk voorzien van (bewegend) beeldmateriaal. Deze website bevat algemene museale en achtergrondinformatie over de diverse thematentoonstellingen in het Nederlands, Frans, Duits en Engels. De site www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl is bedoeld om een breed publiek te informeren over de collectie, de bibliotheek van het museum en over het poppen- en beeldend theater. De teksten en de vele illustraties vormen als het ware een *poppentheaterencyclopedie*.

□ Poppentheater-abc

Een belangrijk onderdeel van deze site is een *poppentheater-abc* met bijna vijfhonderd lemma's. Het omvat de verklaring van woorden, uitdrukkingen, poppentheatertechnieken, karakteristieke (volks)poppentheaterfiguren, personen en begrippen. Via de tweetalige sites www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2 en www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl kunnen posters, prenten, foto's, literatuur en documentatie op het gebied van het poppenspel en aanverwante kunsten geraadpleegd worden.

Een *Poppenspe(e)lspelspel* over het (volks)poppentheater kan gemaakt worden op www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs.

Poppenspe(e)lmuseumpamflet

In de *museumwinkel* is een ruim assortiment briefkaarten, poppenspelletjes, documentatie, lesbrieven, boeken, poppenkastpoppen en andere spulletjes op het gebied van het poppentheater verkrijgbaar.

De door het museum opvallend vormgegeven en uitgegeven zogenoemde *Poppenspe(e)lmuseumpamfletten* zijn een reeks onregelmatig verschijnende notities over een poppentheateronderwerp van (tijdelijke) betekenis. Door middel van deze pamfletten (op internet) en *DoEPAK* (krant) attendeert het museum geïnteresseerden op activiteiten, exposities, uitgaven, wetenswaardigheden en speciale gebeurtenissen in en rondom het museum. Een 'Pamflet' en 'Doepak' kan tevens dienen als publieksinformatie ten behoeve van een tentoonstelling. Enkele pamfletten en Doepakuitgaven zijn ook beschikbaar in het Frans, Duits en Engels.

□ Kruimelkrant en -krabbel

Elke (jeugdige) bezoeker die een *Poppenspe(e)lspelspel* door het museum maakt, krijgt *DoEPAK* cadeau: onze *Poppenspe(e)lmuseumkruimelkrant*. In Doepak komen bijzondere theatervormen aan bod, voorbij de grenzen van de eigen fantasie! Doepak wil de ontplooiing en creativiteit van kinderen en belangstellenden bevorderen door hen in aanraking te brengen met diverse kunstuitingen op het gebied van het (volks)poppentheater, zodat ze die beter begrijpen en leren waarderen.

DoEPAK omvat een 'krant' en een 'krabbel'. De Kruimelkrant is een vrolijk, leerzaam, leuk en veelkleurig vouwblad. De *Kruimelkrantkrabbel* geeft ideetjes en mogelijkheden om zelf eens aan de slag te gaan met de diverse poppenspelvormen.

□ Doepak

De naam 'Doepak' is de fonetische weergave van het Tsjechische woord *dupák*. Een *dupák*figuur [3] beweegt zich als *stangpop* sprongsgewijs en stampend over een poppentoneel. Zowel de krant als de krabbel springt van de hak op de tak door de wonderwereld van het poppentheater. Zoals een *dupák* tijdens zijn optreden lang en kort wordt, zo komen in Doepak grote en kleine poppentheateronderwerpen speels aan de orde.

Spreadt de *dupák* bij het rondzwieren zijn armen wijd uit, Doepak omhelst met tekstblokjes, plaatjes, vragen, antwoorden, tips en doe-het-zelfactiviteiten het internationale poppenspel en de daaraan verwante kunsten.

□ Afbeelding: voorhang papieren theater. Impressum: Verlag C. Burckhardt, Duitsland (negentiende eeuw). Briefkaartnummer 89 033. Bijlagen: illustraties I en verantwoording II.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21

www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl

info@poppenspelmuseum.nl